

Libris.RO

Respect pentru oam

Vintilă Mihăilescu

Apologia pîrleazului

POLIROM
2015

Cuprins

<i>Cuvînt-înainte</i>	5
Partea I. Cuvinte de acces.....	7
Rudenie	9
Corp	20
Intimitate	29
Autenticitate	36
Ospitalitate	53
Identitate	64
Batjocură	67
Partea a II-a. Retrocedări	77
Timpul nostru cel de toate zilele.....	79
Apologia pîrleazului	82
Sarmale și non-locuri. O apologie a tabietului	85
Altfelitatea românului și fenomenul Boia	88
Muzeul și identitatea <i>Țăranului Român</i>	95
Narcis și psihologia poporului	113
Poporul român, dușmanul nostru de clasă.....	117
Cain și Abel în România	120
<i>Lumea asta nu-i a mea, cealaltă nici așa</i>	123
Erotismul simbolic al românilor	126
Complexe culturale	129
Privind obrazele modernității românești	132
Puterea statelor slabe.....	135
Arhipelagul gustian. Despre școala monografică, altfel	138
Sărbători.....	141
<i>Post festa</i>	143
<i>A fost sau n-a fost?</i> Despre societatea deziluziei.....	146
Muzeul Comunismului, dincolo de bine și de rău.....	149

Despre fericire, cu abnegație	153
România exotică	156
Partea a III-a. Durkheim și bunica românului	159
Durkheim și bunica românului	161
România și demografia	164
Dezindustrializarea	167
Dincolo de țaran, statul	170
Maladiile proprietății	173
Munca la români	176
Povestea celor trei flori de omag	180
Datorii și sentimente	183
Tehnocrați și tehnotruci	186
Elite și mase	189
Frica	192
Thymocrația salvează România?...	194
Țara mea cu șapte clase	198
Cine ne sînt dascălii?	201
Baronii cunoașterii	203
Nenea Anghelache, <i>c'est moi!</i>	206
Matrix și <i>metrics</i>	209
Piața neoliberală a cunoașterii	212
Mizeria alegerilor raționale	215
Religie și democrație	217
Sănătate să dea Dumnezeu!...	222
Luță	224
Românul altfel... decît toți ceilalți români	226
În-fățîșări ale României	229
Culturi în trafic	232
Incompetența învățată	236
Viața ca o madlenă	239
<i>Homo branshatus</i>	242
Lăsați copiii să vină... cu mașina?	244
Maidanezi, vagabonzi și alte „gunoaie”	246
Noua ordine domestică	249
Luna mai, Grumpy și mama florilor	252
Porcul călător	255
Branduirea optimismului	257
<i>Breaking news: People matter!</i>	259
D'ale bucuriilor vieții	262

Partea a IV-a. România noului val.....	265
Cine protestează?	267
Ocupați <i>Cuvintul!</i>	270
Cuvinte îngrijite	273
Revolta morală	276
Primăvara carnavalului nostru	279
Țara gherilelor necăjite	284
Povestea de succes a celor 60 de biserici de lemn	287
Inițiative mici și mijlocii	290
Istoria României: noul val	292
Partea a V-a. Morala fabulei	299
Dilema idiotului, mitocănie și revoltă morală	301

Partea I

Cuvinte de acces

*În care este vorba despre câteva... „cuvinte de acces”,
cum frumos le-a zis Jean Baudrillard.
Câteva cuvinte deci, grele de sensuri,
care să ofere niște căi de acces spre ceea ce va urma.*

Rudenie

Ce mi-a atras în primul rînd atenția la această carte deja „veche” (scrisă de Dizard și Gadlin în 1990) a fost chiar titlul ei: *Familia minimală* – unul dintre acele titluri inspirate care rezumă tot ce au de spus și te fac să vezi cu alți ochi ceea ce știai de mult timp. Știm cu toții, de pildă, că familiile contemporane sînt mai puțin numeroase decît „pe vremea bunicului”. Dar de cînd și mai ales de ce a apărut acest ideal „minimalist” și cum se manifestă el în zilele noastre?

Ca să avem o privire de ansamblu asupra fenomenului, trebuie să ne întoarcem... la origini. Nu ale „familiei”, ci ale rudeniei în general, care a precedat-o și o cuprinde. Este cel mai complex și mai dificil subiect de antropologie socială, dar este și de neolitic...

Rudenia este înscrierea Omului în Timp

În 1949, Lévi-Strauss argumentează teza conform căreia rudenia este calea care a dus de la natură la cultură; fără a avea o origine cunoscută, ea este originea socialului. Prin „schimbul de femei”, *biologia* luptei pentru reproducere a fost transfigurată în *sociologia* regulilor de alianță (de căsătorie, am zice noi astăzi): voi ne dați femeile voastre și noi vă dăm femeile noastre. În locul războiului permanent dintre mine și tine pentru femele, a apărut pacea consensuală a schimbul între noi și voi. Niciodată și nicăieri însă între *eu* și *tu*, între doi indivizi, ci totdeauna între două grupuri exogame: căsătoriile erau, *ab initio*, „aranjate”, ceea ce a permis o (relativ) bună *con-locuire* a ambelor comunități sociale. Căci rudenia conlocuiește!

Cu niște decenii înaintea lui Lévi-Strauss, în 1910, Georg Simmel a avut o intuiție similară și complementară, chiar dacă mult mai puțin elaborată. În *Sociologia prînzului*, acesta sugerează că ceea ce a constituit comunitățile umane a fost *comensalitatea*: a împărtăși hrana (cealaltă trebuință fundamentală a ființelor vii) între noi – și, pentru aceasta, a face schimb de alimente între membrii noștri, dar și cu ceilalți – a dus la cealaltă transfigurare a biologiei în sociologie, căci comensalitatea nu este simplă satisfacere individuală a foamei, ci are și ea reguli sociale comune.

Pe scurt deci: la originile ei – care se cam suprapun cu originea societății umane – rudenia a avut menirea să reglementeze accesul legitim și constant la resursele vitale ale societății: femei (reproducere) și pământ (hrană). Sistemele de rudenie au fost cele care precizau normele de căsătorie și drepturile transmisibile asupra pământului, reunind astfel political, socialul și economicul în jurisdicția unui singur actor: comunitatea de rudenie.

Conlocuirea și comensalitatea comunităților de rudenie au permis inaugurarea și consolidarea *conviețuirii* umane. Normele universale și nescrise ale *ospitalității* au reunit apoi cele două dimensiuni în reglarea *coexistenței* cu Celălalt: acesta poate să fie acceptat în grupul nostru de apartenență, să devină *oaspete* și să fie „omenit” corespunzător (primit în casă, la masă și, eventual, în pat), adică transformat în om-ca-și-noi sau, dimpotrivă, să fie tratat cu *ostilitate*, să devină *ostatic* și astfel exclus din omenirea noastră. Nici ospitalitatea, nici ostilitatea nu au legătură cu vreo calitate morală a individului, ci constituie un soi de tratat cutumiar de relații externe ale oricărui grup uman. Marea problemă a omului era deci recunoașterea apartenenței și evitarea excluderii. *Primum movens* al Omului pare să fi fost această „luptă pentru recunoaștere” despre care ne-a vorbit primul tânărul Hegel. Era în joc un interes uriaș, dar nu cel „egoist” al individului, ci unul vital pentru ansamblul grupurilor umane: pentru a deveni Om, animalul biped a trebuit să cedeze ceva din ființa sa comunității, căci în afara ei nu mai știa – și nu mai putea – să supraviețuiască. Apartenența însemna viață, excluderea însemna moarte – iar ambele erau decizia grupului, nu a individului: Omul s-a născut *noi*, nu *eu*!

Mai ales odată cu neoliticul și pe măsură ce aceste grupuri de *noi* încep să se sedentarizeze, pământul capătă tot mai multă importanță și devine, la rîndul său, un interes vital. Rudenia se adaptează acestor noi condiții și dezvoltă tot mai mult regulile de descendență. De ce? Foarte simplu: era vital pentru aceste grupuri să știe cine, ce și de la cine moștenește acest pământ și bunurile aferente. Ca de obicei, cele mai sofisticate sisteme sociale (căci sistemele de descendență sînt de o diversitate și o complexitate ce depășesc cu mult ideile noastre de familie și de neam) își au originea în cele mai simple și prozaice probleme ale societății respective. În cazul limitat al României, de pildă, destrămarea istorică a obștei devălmașe, cu dreptul său devălmaș (am spune astăzi „indiviz”) asupra „trupului de moșie” și reparțizarea obștească (colectivă) a dreptului de folosință de către fiecare gospodărie, a început, conform lui Stahl, în momentul în care niște gospodării au devenit mai înstărite, mai puternice și au fost interesate de garantarea moștenirii personale a pământului aflat în folosință. Așa au apărut satele umblătoare pe moși: un număr variabil de familii înstărite au obținut dreptul de moștenire genealogică a pământurilor

lor, desprinse din trupul inițial de proprietate comună. S-au născut apoi legendele eroului eponim, pe care le întâlnim în mai toate satele românești: la originea satului au fost X frați, care au venit aici și au bătut parul. Din acești X frați-strămoși au curs apoi cele X neamuri vechi, posesoare actuale ale pământurilor respective. Ca dovadă că „moșii” sînt, la origine, un instrument de calcul economic, nu o memorie istorică, stă faptul că unele sate au fost umblătoare pe X moși și jumătate sau că altele au schimbat, la un moment dat, numărul de strămoși fondatori de sat pentru simplul motiv că, între timp, a mai apărut un neam înstărit. Eternitatea s-a născut la sat, ce-i drept, dar nu a fost decît numele de cod al unei schimbări sub acoperire, ca să spun așa: pentru a face cele rînduite, rînduiala din trecut a fost permanent ajustată la nevoile prezente ale satului. Antropologia cunoaște multe astfel de exemple în diferitele părți ale lumii.

Astfel, apartenența la o linie de descendență consfințită însemna nu doar apartenența la comunitate, ci și dreptul consfințit la moștenire în cadrul acesteia. La rîndul său, în virtutea unui principiu general de reciprocitate, garantarea moștenirii de la strămoși cerea un „cult al strămoșilor” pe măsură, adică un schimb de daruri permanent cu aceștia, o solidaritate genealogică devenită obligație ontologică. Faimosul nostru „al cui ești?” era practic general răspîndit și implica „de cînd ești?” și, în ultimă instanță, însuși faptul că *ești*. Existența umană era, ca să spun așa, genealogică și se continua prin fiecare nouă generație: indivizii mureau, neamul rămînea. În subsidiar, a fi de neam vechi implica și o distincție socială, căci echivala cu a fi de neam bun. Complementar, veneticii sînt suspecti pînă în ziua de astăzi, căci nu știi ai cui sînt și cu atît mai puțin de ce neam sînt, drept care nu aparțin cu adevărat comunității nici după zeci de ani...

Pe scurt, grupurile de descendență de pretutindeni sau neamurile de la noi nu numai că sînt înscrise în timp, că se constituie pe o dimensiune temporală, ci ele *sînt* timpul, o temporalitate socială a continuității și solidarității în viață și în moarte. Iar toate acestea se înscriu într-o ordine a lumii, care la noi poartă numele de *rînduială*. Pe înțelesul intelectualilor, acest lucru i-a fost explicat foarte frumos lui Ernest Bernea de niște țărani din Poiana Mărului: *De nu mai există rînduială, asta înseamnă că toate ălea au să moară. Unde nu e rînduială nu e lege și unde nu e lege nimic nu poate să dureze. / Lucrurile sînt în așa fel întocmite că se leagă unu' de altu'; cînd suferă într-un loc, suferă toate. Vezi, lumea-i întocmită bine, că altfel nu s-ar ține. Vine moartea, da' ea nu biruie; biruie viața. Pentru asta lumea rămîne lume și noi rămînem oameni. / Un fir de iarbă sau de porumb nu pot trăi singure. Toate merg laolaltă legate, merg prinse așa cu rostu' lor pînă la frumusețea lumii; aici e o taină mare. / Viitorul există, există cu adevărat; nu se poate fără el. Ce, sîntem astupați sau s-a sfîrșit lumea? Viitorul e daru' nostru pînă s-o împlini legea! – mai spunea*